

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

А. В. Дакал,

*кандидат медичних наук, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України*

У межах статті проведено аналіз детермінованого впливу політичної культури на функціонування механізмів державного управління у сфері захисту прав дітей. Наголошується на тому, що недостатній рівень поінформованості громадськості про права дитини та механізми їх захисту створює ситуацію, у якій навіть активність громадян, спрямована на представлення та захист інтересів дітей, часто не досягає своєї мети. Підкреслюється значення функції соціалізації, яка більшістю дослідників відводиться політичній культурі.

Обґрунтовується важливість співробітництва для підвищення кваліфікації спеціалістів служб, на які покладено обов'язок здійснювати захист прав та інтересів дитини, залучення до роботи психологів, медіаторів, волонтерів, меценатів. З цією метою мають бути проведені спільні наукові конференції, семінари, симпозиуми, круглі столи, наради з питань охорони дитинства.

Ключові слова: права дітей, захист прав дітей, державна політика, механізми державного управління, політична культура.

A. V. Dakal,

*Ph.D in Medicine, Doctoral Candidate of the Social and Humanitarian Policy Department,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

POLITICAL CULTURE AS A DETERMINANT OF FUNCTIONING MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN PROTECTING OF CHILDREN'S RIGHTS

Within the frameworks of the paper was analyzed determined influence of political culture on the functioning of public administration mechanisms for the protection of children's rights. It is noted that insufficient public awareness on children's rights and protection mechanisms creates a situation in which even the activity of citizens, aimed at representing and protecting the interests of children, often do not reach their goal. Emphasized the function of socialization that most researchers given political culture.

Substantiates the importance of cooperation for training specialists services entrusted duty to protect the rights and interests of the child, the involvement of psychologists, mediators, volunteers, patrons. For this purpose must be held joint scientific conferences, seminars, symposia, round tables, meetings on child protection.

Key words: children's rights, children's rights protection, public policy, mechanisms of public administration, political culture.

A. В. Дакал,

*кандидат медицинских наук, докторант кафедры социальной и гуманитарной политики,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины*

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ДЕТЕРМИНАНТА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ

В рамках статьи осуществлен анализ детерминированного воздействия политической культуры на функционирование механизмов государственного управления в сфере защиты прав детей. Акцентируется внимание на том, что недостаточный уровень информированности общественности о правах ребенка и механизмах их защиты создает ситуацию, в которой даже активность граждан, направленная на представление и защиту интересов детей, часто не достигает своей цели. Подчеркивается значение функции социализации, которая большинством исследователей отводится политической культуре.

Обосновывается необходимость сотрудничества для повышения квалификации специалистов служб, на которые возложена обязанность осуществлять защиту прав и интересов ребенка, привлечения к работе психологов, медиаторов, волонтеров, меценатов. С этой целью должны быть проведены совместные научные конференции, семинары, симпозиумы, круглые столы, совещания по вопросам охраны детства.

Ключевые слова: права детей, защита прав детей, государственная политика, механизмы государственного управления, политическая культура.

Постановка проблеми. Посилення дієвості механізмів державного управління у сфері захисту прав дітей в Україні на сьогодні є проблемою, яка потребує неухильної уваги як владних інституцій, так і організацій громадянського суспільства. При цьому слід урахувати наявність внутрішніх, зовнішніх та глобальних викликів, що постали нині перед українським суспільством, а також спроможність влади і громади належним чином на них реагувати (особливо з огляду на своєрідну конкуренцію між соціальними проблемами, яка спостерігається на публічних аренах, урахуваючи і сучасні медіа). Серед широкого спектра питань, що особливим чином увиразнюються в цьому контексті, одним із найважливіших є вплив рівня розвитку політичної культури на функціонування механізмів державного управління щодо захисту прав дітей, адже питання політичної культури набувають останнім часом значення однієї з провідних суспільних практик і з цієї причини неминуче потрапляють у поле наукового дослідницького інтересу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранна проблематика сфери охорони дитинства є предметом наукового інтересу багатьох дослідників, зокрема соціологів, правників, психологів, соціальних педагогів та спеціалістів у царині соціальної роботи. Значно менше уваги цим питанням приділяють фахівці з державного управління, що, певною мірою, можна пояснити етапом становлення проблемно-емпіричного поля відповідної галузі знань.

Виходячи з того, що права дитини в будь-якому разі є не самоціллю, а лише однією із форм задоволення її різноманітних потреб (матеріальних і духовних), Н.Оніщенко, С.Стоєцький та С.Сунегін цілком слушно зазначають: “Корисного результату від реалізації дитиною своїх прав буде досягнуто лише тоді, коли їх буде додано до системи традиційних для суспільства соціальних цінностей (моральних, релігійних, ідеологічних тощо), тобто коли вони матимуть відповідну аксіологічну виправданість, яка органічно поєднає основоположні права дитини з її обов’язками” [1, с. 179].

М.Рибкало доводить, що ключовими компонентами механізму державного управління у сфері захисту дитини є комплекс нормативно-правових актів та система органів державної виконавчої влади, які у своїй сукупності утворюють організаційну та правову складову управлінського впливу на процес охорони дитинства [2, с. 495]. Поділяючи позицію науковця, усе ж таки наголосимо на важливості інших компонентів, у

тому числі економічного, інформаційно-комунікативного, соціально-психологічного тощо.

Цінною з точки зору предмета нашого дослідження вважаємо думку Т.Василевської про вагоме значення концепту політичної культури, який протистоїть суто інституціональному розумінню політики, є суттєвою альтернативою моделі раціонального вибору при поясненні політичної поведінки [3]. Особливості ж і наслідки політичної поведінки суб’єктів формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей обов’язково мають прораховуватися. А отже, не можна не погодитись із В.Трощинським і В.Скуратівським, які зазначають: “Цілком очевидно, що паралельно із заохоченням державою пріоритетного розвитку ціннісно-культурної підсистеми українського суспільства слід докласти серйозних зусиль до оздоровлення його власне соціальної складової” [4, с. 110].

Поки ж що фахівці змушені констатувати наявність серйозних проблем у діяльності системи органів, відповідальних за забезпечення прав дітей: “Має місце певний конфлікт інтересів між окремими установами та відомствами, які діють у сфері захисту прав дитини, неузгодженість нормативної бази міністерств і відомств” [5, с. 39]. Таким чином, логічним є висновок про те, що проблема розвитку державних механізмів захисту прав дитини в Україні потребує більш глибокого і всебічного аналізу, наукової підтримки, потужного методичного забезпечення.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Попри наявність вагомого наукового доробку щодо захисту прав дітей, існує актуальна потреба в подальших дослідженнях, що стосуються функціонування механізмів державного управління у цій сфері. Комплексний аналіз впливу політичної культури як складової політичної системи суспільства на процеси формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей має не лише суто науковий, теоретичний характер, а в умовах трансформаційних процесів в Україні набуває великого практичного значення. Тим більше, що політична культура сучасної України, впливаючи на політичний процес, сама перебуває в стані трансформації, має транзитивний характер, відображає тривалий за часом процес переходу від однієї системи цінностей до іншої.

Отже, **метою статті** є проведення аналізу детермінованого впливу політичної культури на функціонування механізмів державного управління у сфері захисту прав дітей.

Виклад основного матеріалу. Механізми державного управління розглядаються вченими з різ-

них точок зору. Насамперед, це “засіб розв’язання суперечностей явища чи процесу, послідовна реалізація дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних їй методів управління та спрямовані на досягнення визначеної мети” [6, с. 12]. У наведеній дефініції чітко простежується діяльнісний сенс поняття.

Більш широке визначення передбачає “практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей, а згідно з характером факторів впливу виокремлюють політичні, економічні, соціальні, організаційні та правові механізми” [7, с. 116–117]. Як бачимо, наведена дефініція не заперечує попередню, а лише поглиблює та конкретизує її.

Підхід, який найбільш імпонує нам, ґрунтується на тому, що механізм державного управління – “це системна сукупність інституцій, структур, послідовних дій, форм, станів і процесів у державі як продукт організованої людської діяльності, що має за мету реалізацію інтересів і потреб людей та вирішення нагальних суспільно-політичних проблем за рахунок державного впливу та регулювання суспільної життєдіяльності на підставі усталених суспільних цінностей, норм і правил; є формою реалізацію функцій держави та має в якості суб’єкта органи державного управління” [8, с. 117]. Саме в цьому розумінні ми й розглядаємо механізми державного управління у сфері захисту прав дітей.

Науковці та практики, констатуючи необхідність удосконалення державної політики щодо захисту прав дітей, намагаються відшукати форми співпраці, які були б найбільш дієвими у сучасних умовах. Так, у квітні 2015 р. Уповноважений Президента України з прав дитини та Асоціація адвокатів України підписали меморандум про співробітництво. Згідно з документом сторони зобов’язуються співпрацювати в напрямі підвищення правової культури в суспільстві у ставленні до прав та інтересів дитини; сприяти утвердженню принципів адвокатської етики та міжнародних стандартів адвокатської діяльності у сфері сімейних правовідносин; розвитку міжнародного співробітництва з питань захисту прав та інтересів дітей [9]. І не випадково, на наше переконання, передусім ідеться про підвищення правової культури.

Зрозуміло, що інтереси формуються через ціннісний вимір, адже будь-яка діяльність людини немислима без цінностей, що надають їй сенсу.

Сучасні трансформаційні процеси спонукають до зміни цінностей, породжуючи чимало болючих проблем у суспільстві, які не завжди можна пояснити об’єктивною логікою розвитку. Отже, “цінності недостатньо проголосити, їх треба формувати, поширювати, тиражувати, закріплювати в суспільній свідомості, культивувати” [10, с. 58], а коли йдеться про забезпечення правової й соціальної захищеності дітей, надання їм гарантованого державою мінімуму соціальних послуг із навчання, виховання, духовного й фізичного розвитку, охорони здоров’я, цьому слід приділяти постійну увагу.

Нині ж у суспільстві немає достатнього розуміння прав дитини. Низький рівень поінформованості громадськості про права дитини та механізми їх захисту створює ситуацію, у якій навіть активність громадян, спрямована на представлення та захист інтересів дітей, часто не досягає своєї мети. На нашу думку, однією з причин такого стану справ є і брак політичної культури. Адже політична культура включає зафіксований у знаннях і формах соціальної активності людей політичний досвід суспільства, його соціальних груп, індивідів; рівень їх духовного і практичного освоєння політичної влади і політичних відносин, здатність дати правильну оцінку явищ суспільного життя і зайняти політичну позицію, виражену в конкретних соціальних діях.

Можна виокремити кілька складових, що конкретизують цю проблему. Перша полягає в існуючій практиці підміни змісту розуміння прав дитини. Усе частіше права дитини використовуються як політичний інструмент, особливо зараз, в умовах так званої гібридної війни, нав’язаної Україні.

Друга складова полягає у відсутності чіткої безперервної публічної системи у навчанні правам дитини. Хоча й держава звітує про те, що в Україні створена система правової освіти з 1-го по 11-й клас, однак, по-перше, освіта у галузі прав людини не є цілком ідентичною правовій освіті; по-друге, уже не перший рік поспіль піднімається питання про недоліки, викликані змістом програми предмета “Правознавство” в 9-му класі; по-третє, більшість предметів, певною мірою пов’язаних з навчанням правам дитини, пропонуються у варіативній частині (тобто є курсами за вибором) і, урахувавши переваженість шкільних програм, здебільшого залишаються без уваги; по-четверте, усе ще спостерігається низький рівень підготовки педагогів щодо навчання правам дитини.

Третьою складовою вважаємо те, що бракує фахівців (у тому числі й у системі державного

управління та місцевого самоврядування), здатних якісно використовувати просвітницькі інструменти з метою захисту та підтримки прав дитини.

Четверта складова – нестача практичних спеціалізованих навчальних програм для недержавних організацій, що навчали б ефективно користуватися інструментами захисту прав дитини (проводити моніторинг, організувати публічні громадські акції, готувати інформаційні кампанії тощо).

Сьогодні в Україні існують недержавні організації, що в межах своєї діяльності проводять різноманітні заходи з навчання правам дитини, існує певний вітчизняний методичний досвід, доступними є матеріали навчання правам дітей, проте цілком проблеми це не розв'язує. Одну з найголовніших причин такого стану справ убачаємо в невисокому рівні політичної культури. І стосується це більшою чи меншою мірою як приватних осіб, представників громадських організацій, політичних партій, засобів масової інформації, так і працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Політична культура, як відомо, справляє визначальний вплив на соціальні інтереси і потреби, виступає найважливішим мотиватором політичної поведінки людини, соціальних спільнот, політичних еліт та державних діячів і службовців [8, с. 158]. І якщо на індивідуальному і груповому рівнях політична культура являє собою єдність культури політичного мислення, свідомості й поведінки індивідів і груп, то на рівні суспільному (соцієтальному) вона доповнюється новим інтегральним елементом – культурою функціонування політичної системи в цілому та інституціональних структур, що входять до її складу. Фактично політична культура – “це свого роду матриця політичного життя, яка задає стійкі й динамічні форми мислення, свідомості й поведінки окремих громадян, груп, інститутів і суспільству в цілому” [11, с. 41]. Отже, коли йдеться про необхідність посилення дієвості механізмів державного управління у сфері захисту прав дітей (організаційного, правового, мотиваційного тощо), то передусім слід подбати про цілеспрямоване формування політичної культури.

Когнітивний складник політичної культури людини містить знання про політичну сферу і поінформованість про політичні події. Цей складник формується як на пасивній основі в процесі соціалізації (певною мірою під впливом держави), так і на активній (коли громадянин свідомо і цілеспрямовано цікавиться політичним життям). Афективні орієнтації конструюються на підставі почуттів і емоцій: “афективний складник полі-

тичної культури в сучасному суспільстві, очевидно, часто може займати домінуюче становище” [12, с. 5], тим більше у сфері, пов’язаній з правами дітей та їх відстоюванням.

Певна річ, освіта покликана відігравати ключову роль у розвитку політичної культури, зокрема і для підтримки та захисту прав дитини, адже навчальний процес дає можливість:

- знати, що таке права дитини, які існують механізми їх захисту і як кожен може відстоювати та захищати права дитини;

- уміти ідентифікувати проблеми, пов’язані з дотриманням прав дитини і результативно діяти для розв’язання цих проблем;

- набути практичних навичок, які будуть сприяти тому, що небайдужість до проблем, пов’язаних із дотриманням прав дитини, ініціативність та активність дадуть змогу досягти наміченого результату і змінити ситуацію на краще;

- сформувати власну позицію щодо актуальних питань дотримання прав дитини, що ґрунтується на знаннях та досвіді й дає підстави діяти свідомо, поважаючи і враховуючи інші погляди.

Не можна недооцінювати також і значення виховання для підвищення рівня політичної культури. Навіть якщо спільнота і не ставить прямо завдання виховання, все одно вона сама є суб’єктом такого виховання за фактом своєї діяльності. Водночас зауважимо, що традиційні соціальні інститути виховання (школа, сім’я) вже не мають повноти впливу на процеси соціалізації. Більше того, неадекватно орієнтуються в них або зовсім не орієнтуються, що видно за деякими соціально-виховними результатами останніми десятиріччями [13, с. 59].

Оскільки “політичні цінності, традиції, зразки поведінки та інші елементи політичної культури засвоюються людиною безперервно, протягом усього життя” [14, с. 128], то і політична соціалізація як важливий елемент політичної культури є проблемою, актуальною для різних вікових категорій. Тим більше, що набуття досвіду у справі захисту прав дітей, наприклад, шляхом діяльності громадських об’єднань сприяє консолідації зусиль та напрацюванню нових моделей партнерства, досягненню консенсусу як “стану ефективної солідарності” [15, с. 74–76, 214–215], розвитку асоціативної і групової політичної діяльності, притаманної суспільствам з розвиненими демократичними практиками [16], що може суттєво поліпшити функціонування механізмів державного управління у цій сфері в Україні.

Висновки. Належного функціонування механізмів державного управління у сфері захисту

прав дітей неможливо досягти лише інструментальними засобами: значну роль відіграє рівень політичної культури як безпосередніх суб'єктів відповідної державної політики, так і представників широких верств громадськості.

Вплив політичної культури як системи політичних знань, орієнтацій і настанов на функціонування механізмів державного управління у сфері захисту прав дітей базується на таких компонентах: ціннісно-нормативному, пізнавальному, поведінковому.

З цієї точки зору ключове значення має функція соціалізації, яка більшістю дослідників відводиться політичній культурі. Вона забезпечує входження індивіда в політику, сприяє його підготовці й залученню у владні відносини, сприяє засвоєнню пануючих цінностей, норм, культурних орієнтирів та зразків соціально-політичної поведінки.

Підвищення рівня політичної культури як детермінанти функціонування механізмів державного управління у сфері захисту прав дітей пе-

редбачає навчання правам дитини в Україні. Для його ефективності передусім слід конкретизувати потреби у навчанні окремих цільових груп, виявити існуючі можливості й розробити відповідний план дій.

Важливим є співробітництво, що сприяло б підвищенню кваліфікації спеціалістів служб, на які покладено обов'язок здійснювати захист прав та інтересів дитини, залученню до роботи психологів, медіаторів, волонтерів, меценатів. З цією метою мають бути проведені спільні наукові конференції, семінари, симпозиуми, круглі столи, наради з питань охорони дитинства.

Напрями подальших досліджень, на нашу думку, мають стосуватися міжгалузевої координації та співробітництва на регіональному й місцевому рівнях у питаннях формування та реалізації політики, що ґрунтується на точних даних, результатах досліджень, висновках, а також на досвіді самих дітей, і яка охоплює всі напрями забезпечення прав і добробуту дитини.

Список використаних джерел

1. Оніщенко Н. Моральна складова державної політики у сфері охорони і захисту прав та інтересів дитини: необхідність забезпечення / Н. Оніщенко, С. Стоєцький, С. Сунегін // Публ. право. – 2013. – № 4 (12). – С. 178–187.
2. Ребкало М. М. Організаційно-правовий аналіз механізму державного управління у сфері захисту прав дітей / М. М. Ребкало // Вісн. Чернігів. держ. технол. ун-ту. – 2013. – № 4 (70). – С. 491–495.
3. Василевська Т. Е. Політична культура та етика влади / Т. Е. Василевська // Наук. зап. ін-ту політ. і етнонац. дослідж. – 2011. – Вип. 3 (53). – С. 240–249.
4. Трощинський В. П. Соціогуманітарні пріоритети суспільного розвитку України / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський // Вісн. НАДУ. – 2013. – № 3. – С. 106–113.
5. Парамонов Є. Ю. Актуальні питання захисту прав дитини в Україні / Є. Ю. Парамонов // Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Державне управління. – 2012. – Т. 194. – Вип. 182. – С. 36–40.
6. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової. – Харків : ХарРІДУ УАДУ, 2002. – 492 с.
7. Державне управління : словник-довідник / Укр. Акад. держ. упр. при Президентів України ; Ін-т проблем держ. упр. та місцевого самоврядування ; [В. М. Князев (заг. ред.), В. Д. Бакуменко (уклад.), В. Д. Бакуменко (заг. ред.)]. – Київ : Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
8. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : моно-

References

1. Onishchenko, N. Stoyets'kyi, S. and Sunyehin, S. (2013), "The moral component of public policy in health and protect the rights and interests of the child: the need to ensure", *Publichne pravo*, vol. 4 (12), pp. 178–187.
2. Rebkalo, M. M. (2013), "Organizational and legal analysis of the mechanism of public administration in protecting the rights of children", *Visnyk Chernihivs'koho Derzhavnoho Tekhnolohichnoho Universytetu*, vol. 4 (70), pp. 491–495.
3. Vasylevs'ka, T. E. (2011), "Political culture and ethics of power", *Naukovi zapysky instytutu politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen'*, vol. 3(53), pp. 240–249.
4. Troshchyns'kyi, V. P. and Skurativs'kyi, V. A. (2013), "Socio-humanistic priorities of community development of Ukraine", *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrainy*, vol. 3, pp. 106–113.
5. Paramonov, Ye. Yu. (2012), "Current issues of protecting children rights in Ukraine", *Naukovi pratsi Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylyans'ka akademiya*, Series Public Administration, vol. 194, no. 182, pp. 36–40.
6. Odintsova, H. S. Mostovyy, H. I. and Amosov, O. Yu. (2002), *Derzhavne upravlinnya i menedzhment: navchal'nyj posibnyk u tablytsiakh i skhemakh* [Public Administration and Management: Tutorial in tables and diagrams], Kharkiv Regional Institute for Public Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.
7. Knyazyev, V.M. and Bakumenko, V.D. (editors) (2002), *Derzhavne upravlinnya: Slovnyk-dovidnyk* [Public

- графія / О. Радченко. – Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ “Марістр”, 2009. – 380 с.
9. Кулеба М. Необхідно удосконалити державну політику в питанні захисту прав дітей [Електронний ресурс] / М. Кулеба. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/neobhidno-udoskonality-derzhavnu-politiku-v-pitanni-zahistu-35183>.
 10. Гараніна Г. Соціальна трансформація та зміна ціннісних орієнтацій / Г. Гараніна // Соціал. психологія. – 2009. – № 1(33). – С. 54–59.
 11. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребкало – Київ : Укр. НДІ проблем молоді, 1996. – 112 с.
 12. Багмет М. Проблеми політичної науки в Україні та зарубіжжі / М. Багмет, Л. Ляпіна // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Київ ; Миколаїв, 2008. – Вип. 14. – С. 4–10.
 13. Беляев Г. Ю. Культурные формы воспитания – миф или реальность? / Г. Ю. Беляев // Ценности и смыслы. – 2012. – № 3 (19). – С. 49–69.
 14. Пробийголова Н. Політична освіта як складова політичної соціалізації молоді / Н. Пробийголова // Політ. менеджмент. – 2008. – № 1 (28). – С. 128–137.
 15. Shils Edward. The virtue of civility: selected essays on liberalism, tradition, and civil society / Edward Shils ; Edited by Steven Grosby. – Indianapolis : Liberty Fund, 1997. – 395 p.
 16. John, P., Liu, H. and Fieldhouse, E. (2010) The Civic Culture in Britain and America Fifty Years On, working paper from the Institute for Social Change, University of Manchester. [Online], available at : <http://www.humanities.manchester.ac.uk/socialchange/publications/working/documents/TheCivicCultureinBritainandAmerica.pdf>
 8. Radchenko, O.V. (2009), *Tsinnisna systema suspil'stva yak mekhanizm demokratychnoho derzhavotvorennya: monohrafiya* [Value system of society as a mechanism of democratic state building: Monograph], Publisher Kharkiv Regional Institute for Public Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kharkiv, Ukraine.
 9. Kuleba, M. “It is necessary to improve public policy in the matter of children’s rights”, available at: <http://www.president.gov.ua/news/neobhidno-udoskonality-derzhavnu-politiku-v-pitanni-zahistu-35183> (Accessed 23 July 2015).
 10. Haranina, H. (2009), “Social transformation and changing of value orientations”, *Sotsial'na psykholohiya*, vol. 1(33), pp. 54–59.
 11. Bebyk, V.M. Holovatyy, M.F. and Rebkalo, V.A. (1996), *Politychna kul'tura suchasnoyi molodi* [The political culture of today's youth], Ukrainian Scientific Research Institute of Youth, Kyiv, Ukraine.
 12. Bahmet, M. and Lyapina, L. (2008), “Problems of political science in Ukraine and abroad”, *Suchasna ukrayins'ka polityka. Polityky i politolohy pro neyi*, Kyiv, Mykolayiv, vol. 14, pp. 4–10.
 13. Belyaev, G.Yu. (2012), “Cultural forms of education – Myth or Reality?”, *Tsennosty y smyislyi*, vol. 3(19), pp. 49–69.
 14. Probyyholova, N. (2008), “Political education as part of political socialization of youth”, *Politychnyy menedzhment*, vol. 1 (28), pp. 128–137.
 15. Shils, Edward (1997), *The virtue of civility: selected essays on liberalism, tradition, and civil society*, ed. by Steven Grosby, Indianapolis: Liberty Fund.
 16. John, P., Liu, H. and Fieldhouse, E. (2010), *The Civic Culture in Britain and America Fifty Years On*, working paper from the Institute for Social Change, University of Manchester [Online], available at: <http://www.humanities.manchester.ac.uk/socialchange/publications/working/documents/TheCivicCultureinBritainandAmerica.pdf> (Accessed 23 July 2015).